

بررسی تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در استان سیستان و بلوچستان: مطالعه پدیدارشناسی

محمد علی پور^۱ | احمد رضا اکبری^۲ | سیما بدیعی^۳ | زینب عبدالهی^۴

۶۶

سال نوزدهم
بهار ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۱/۰۹

صص: ۲۴۷-۲۶۲

شاپا چاپی: ۲۶۴۵-۴۹۵۵
الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۲۶۹

چکیده

در پژوهش حاضر تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در استان سیستان و بلوچستان به شیوه کیفی و از نوع پدیدارشناسی بررسی شد. با توجه به ماهیت پژوهش از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد که با مصاحبه عمیق ۱۰ زن، داده های به اشباع رسید. داده های حاصل از تجارب زیسته زنان به روش کلایزی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و از نرم افزار مکس کیودا ۱۱ به عنوان ابزار تحلیل داده ها استفاده شد. یافته های حاصل از تجارب زیسته زنان در ۵ تم "تغییر دیدگاه و باورها"، "تبدیل تهدید به فرصت توسط زنان"، "مشکلات زنان در چندهمسری"، "اثرات چندهمسری بر فرزندان"، "علل چندهمسری" دسته بندی شد. از یافته های پژوهش می توان نتیجه گرفت که چندهمسری از نگاه زنان مشکلاتی را برای آن ها داشته است و این مسئله بر رشد و تربیت فرزندانشان تاثیرگذار بوده است لذا به طور کلی پدیده چندهمسری وضعیت و شرایط خوبی را برای زنان ایجاد نکرده است.

کلیدواژه ها: ازدواج، چندهمسری، زنان.

Mo.alipour@cfu.ac.ir

۱. نویسنده مسئول: گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. گروه آموزش تاریخ، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

۴. دانشجوی کارشناسی علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

استاد: علی پور، محمد؛ اکبری، احمد رضا؛ بدیعی، سیما؛ عبدالهی، زینب. بررسی تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در استان

سیستان و بلوچستان: مطالعه پدیدارشناسی، ۱۶۶(۱)، ۲۴۷-۲۶۲. DOR: 20.1001.1.26454955.2024.19.1.8.1

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) © نویسندگان

این مقاله تحت لسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

ازدواج یک نهاد اجتماعی و حقوقی مهم است که از طریق فراهم کردن مجموعه خاصی از حقوق، امتیازات، تعهدات، مسئولیت‌ها و انتظارات نقشی جدید از روابط زناشویی پایدار حمایت می‌کند و موجب بقاء و تداوم نهاد خانواده و ساختار اجتماعی می‌شود. ازدواج به همراه سازوکارهای تحقق و نظم و ترتیبات مرتبط با آن، یکی از مهم‌ترین پدیده‌های اجتماعی فرهنگی و زیستی است که هم متأثر از تحولات جامعه و هم تأثیرگذار بر آن است (صادقی و همکاران، ۱۳۸۶). ازدواج برحسب فرهنگ و اقوام مختلف دارای انواع گوناگونی است از جمله: ازدواج خارجی، داخلی، تعدد زوجات، وحدت زوجه، تعدد شوهران، ازدواج رسمی، ازدواج خصوصی، ازدواج تولیدی، ازدواج موقت، ازدواج دائم، ازدواج آزمایشی، ازدواج خانوادگی، ازدواج دوشیزه‌ای، ازدواج شبیه، ازدواج تصرفی، ازدواج تطبیقی، ازدواج استبدال، ازدواج شغار، ازدواج میراثی، ازدواج تشریفاتی و تصنعی، ازدواج سه ربعی، ازدواج روزانه، ازدواج قبرستانی، ازدواج تطبیقی. هر کدام از انواع ازدواج‌های مذکور دارای تعریف خاص خود است (محبوبی منش، ۱۳۸۳).

یکی از اشکال ازدواج در قالب پدیده چندهمسری صورت می‌گیرد که در آن فرد هم‌زمان بیش از یک همسر دارد (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۸). چهار حالت اصلی برای چندهمسری وجود دارد: ۱) تعدد زوجات (چندزنی)^۱ که در آن یک مرد با چندین زن ازدواج می‌کند، ۲) چندشوهری^۲ که در آن یک زن با دو یا چند مرد ازدواج می‌کند، ۳) تعدد ازدواج (چند زن شوهری)^۳ که در آن دو یا چند زن هم‌زمان با دو یا چند مرد ازدواج می‌کنند و ۴) ازدواج گروهی^۴ (گاهی ازدواج چرخشی^۵ یا چند زن شوهری نیز نام می‌گیرد) که در آن زنان و مردان بسیاری با یکدیگر رابطه جنسی دارند و یکدیگر را همسر خود می‌دانند (ال-کریناوی^۶، ۲۰۱۴). رایج‌ترین نوع چندهمسری، چندزنی است (چوچناکا^۷، ۲۰۱۵). در مقابل در شکل تک‌همسری، فرد در یک‌زمان فقط یک همسر دارد. چندهمسری یکی از موضوعات اجتماعی و فرهنگی است که در طول تاریخ به جوامع و سرزمین‌های

1. Polygyny
2. Polyandry
3. Polygyny
4. Group marriage
5. Circle marriage
6. Al-Krenawi, A
7. Chojnacka, H

مختلف وابسته بوده است (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۸). در اکثر جوامع مدرن، بر تک‌همسری تأکید می‌شود؛ بنابراین هر فرد تنها می‌تواند یک همسر داشته باشد. برای پیروزی در رقابت و داشتن یک همسر موردنظر، باید دیگر رقیبان را شکست داد. در مقابل زمانی که انتخاب همسر متعدد بلامانع است، طبیعت رقابت تغییر می‌کند. در تاریخ جهان چند شوهری کمیاب است؛ اما چندزنی بسیار رایج بوده است (دشتیان و همکاران، ۱۴۰۰). گزارش سازمان ملل متحد بیان می‌کند که چندهمسری در مجموع در ۳۳ کشور قانونی است که ۲۵ کشور در آفریقا و ۷ کشور در آسیا را شامل می‌شود (رحمانیان، ماناور، موختار و چودهری، ۲۰۲۱).

دلایل مختلفی برای چندهمسری وجود دارد که در هر فرهنگی متفاوت است این دلایل می‌تواند بخشی از مذهب، آداب و رسوم سنتی، برداشت‌های فرهنگی از خانواده و یا نیازهای کشاورزی و جمعیتی باشد. برخی ویژگی‌ها نیز در مردان مانند جذابیت فیزیکی، جایگاه اقتصادی - اجتماعی، هوش، ثروت و خصوصیات رفتاری، بیش‌ترین تأثیر را بر همسرگزینی انسان حتی به‌عنوان همسر دوم دارد (دشتیان و همکاران، ۱۴۰۰).

پژوهش‌ها و مشاهده‌های فراوانی نشان می‌دهند با تغییر خانواده از تک‌همسری به چندهمسری، سیستم و عملکرد خانواده با تعارضات و چالش‌های بسیاری روبه‌رو می‌شود و خانواده امنیت روانی، احساسی، عاطفی و مالی خود را از دست می‌دهد. عملکرد خانواده شامل ابعادی همچون عاطفی، مالی، تعاملی، رفتاری، جنسی، نقش و تربیت فرزندان است. هر تغییری در خانواده با تغییراتی در عملکرد خانواده مصادف است. رفتار اعضای خانواده تابعی از سایر اعضاست و از آنجاکه خانواده مایل به ایجاد تعادل است؛ هرگونه انحراف از قواعد این نهاد از طرف هر کدام از اعضاء مقابله دیگر اعضا را در پی خواهد داشت (فرهمنند و رضوانی، ۱۳۹۸).

در مورد اثرات چندهمسری پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پدیده چندهمسری باعث شده است که ساختار خانواده و فضای روانی عاطفی خانواده متزلزل گردد. همچنین این پدیده باعث می‌شود نه تنها بهداشت روانی خانواده تحقق نگیرد، بلکه اثرات منفی و جبران‌ناپذیری بر اعضای خانواده و بخصوص پدر و مادر بگذارد و باعث می‌گردد تعادل روانی و سازگاری زناشویی برهم بخورد و

رضایت از زندگی در میان زن و مرد از حد مطلوب آن خارج گردد و به وضعیت بحرانی و نابهنجاری مبدل گردد (عرب و همکاران، ۱۳۹۴).

گرچه چندزنی در ایران ساختار غالب نظام خانوادگی محسوب نمی‌شود اما در سال ۶۰ به دلیل شرایط بحرانی ناشی از جنگ ایران و عراق چندهمسری در کشور به شکل قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت. این درحالی است که چندهمسری برخی از نواحی کشور نظیر سندج، خراسان شمالی، آذربایجان غربی، لامرد، کهنوج، بوشهر، خوزستان و زاهدان به میزان بسیار بالایی وجود دارد (شیخی و محمدی، ۱۳۸۷).

در حوزه چندهمسری پژوهش‌های متعددی انجام شده است. سلطانی رنانی (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان داد که قرآن کریم چندهمسری را در پی مرگ مردان (سرپرستان خانواده) و بر جای ماندن یتیمان و بیوه‌زنان و در جهت دادگری میان این بازماندگان بی‌سرپرست روا دانسته است. علی‌نقیان و روستاخیر (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان می‌دهد که چندهمسری یا به عبارتی چندزنی در بلوچستان امری کاملاً پذیرفته‌شده و جاافتاده است، چراکه در بسیاری موارد تعداد فرزندان و در نتیجه قدرت اجتماعی و اقتصادی خانواده، تیره و نهایتاً طایفه را افزایش می‌دهد. این امر را باید در برابر موقعیت زنان بلوچ در سلسله‌مراتب اجتماعی و اقتصادی، وابستگی مالی آن‌ها، عدم حمایت حقوقی از طلاق و جدایی زن و فقدان پشتیبانی‌های اجتماعی قرارداد. شجاعی و هنرپروران (۱۳۹۹) نشان داد که در این خانواده‌ها، به علت اختیار کردن همسر دوم، زنان در معرض آسیب‌پذیری شدید فردی و اجتماعی نظیر احساس تنهایی، طلاق عاطفی، عدم حمایت خانواده، کاهش رفاه مادی، مشکلات جسمانی، حس حقارت و عدم تعلق عاطفی قرار می‌گیرند. دشتیان و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان داد که مشکلات فراوانی مانند سطوح پایینی از عزت‌نفس، عملکرد خانوادگی و تربیت فرزندان، همچنین اختلالاتی مانند جسمانی، افسردگی، وحشت‌زدگی، اضطراب، افسرده‌خویی، حساسیت بین فردی، عقاید پارانویید، خصومت دامن‌گیر زنانی است که در خانواده‌های چندهمسر زندگی می‌کنند. عرب و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که میزان بهزیستی روان‌شناختی و سازگاری زناشویی و رضایت از زندگی زنان خانواده‌های چندهمسری بیشتر از زنان خانواده‌های تک‌همسری است.

ازدواج امری مهم و دارای اشکالی مختلف است. برخی از مردان بیش از یک همسر اختیار می‌کنند و چند همسر دارند. بررسی تجارب زیسته زنانی که پدیده چندهمسری را تجربه کرده‌اند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و از سویی پژوهش‌هایی بر روی چندهمسری صورت گرفته است اما این پدیده از نگاه زنان مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا هدف از پژوهش حاضر بررسی تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در استان سیستان و بلوچستان: مطالعه پدیدارشناسی است.

روش‌شناسی پژوهش

بنا بر ماهیت موضوع مورد مطالعه، رویکرد پژوهش حاضر کیفی از نوع پدیدارشناسی است. مشارکت‌کنندگان پژوهش را زنانی که پدیده چندهمسری را تجربه کرده‌اند، تشکیل می‌داد. نمونه پژوهش به حجم ۱۰ نفر، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند از نوع معیار انتخاب شد. به طوری که از میان مشارکت‌کنندگان، آن‌هایی که قادر و مایل به صحبت کردن در مورد تجاربشان در مورد چندهمسری بودند، مورد بررسی و انتخاب شدند. حجم نمونه تا اشباع نظری داده‌ها ادامه داشت. در نمونه‌گیری معیار همه موردهایی که معیار خاصی را دارا هستند؛ برای تضمین کیفیت مناسب هستند استفاده می‌شوند.

ابزار پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های بین فردی نیمه ساختاریافته انجام گرفت. در انجام مصاحبه‌ها اختیاری بودن ورود و خروج شرکت‌کنندگان در جریان مصاحبه به عنوان یک شرط الزامی برای شروع مصاحبه بود. قبل از مصاحبه ضمن اطمینان از محرمانه بودن اطلاعات، مجوز ورود در جریان مصاحبه اخذ گردید. طول مدت مصاحبه بین ۱۰ تا ۳۵ دقیقه بر اساس تحلیل داده‌ها با سؤالات اکتشافی ادامه یافت. بعد از پایان یافتن مصاحبه‌ها تحلیل داده‌ها صورت گرفت.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از راهبرد هفت مرحله‌ای کلایزی^۱ (۲۰۰۲) استفاده شد. در این روش از رهنمودهای کلی داده‌ها بهره‌جسته و شامل تعیین اظهارات مهم، ایجاد معنی، خوشه‌بندی‌های آن‌ها در مضمون‌ها و ارائه توصیفی جامع از پدیده مورد مطالعه می‌شود. در این راهبرد در مرحله اول یادداشت‌برداری از داده‌ها صورت پذیرفت. در مرحله دوم اظهارات اصلاحات مرتبط با بحث بیرون

1. Collaizi, J

کشیده شد. در مرحله سوم، از هریک از اظهارات یک مفهوم تدوین شده که بیانگر تفکر اساسی فرد بود، استخراج شد. مرحله چهارم، پس از بررسی چندباره خوشه‌های معنایی شکل گرفته و ارتباط آن با مقوله‌های کلی صورت گرفت. مرحله پنجم، نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه به هم پیوند داده و دسته‌های کلی‌تری به وجود آمدند. مرحله ششم، تقلیل سازی از یافته‌ها صورت پذیرفت؛ به طوری که توصیفات زائد، غیرقابل کاربرد و اغراق شده از ساختار کلی داده‌ها حذف گردید در مرحله هفتم باهدف تائید یافته‌های پژوهش، با استفاده از بازبینی اعضا انجام گرفت. همچنین در مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۱۱ استفاده شد.

به منظور اطمینان بخشی به داده‌ها از فونوی همچون تائید صلاحیت پژوهشگر برای گرفتن مصاحبه‌ها برای این منظور پژوهشگر مصاحبه‌ای با استادش انجام داد و پس از دریافت نظر مصاحبه‌شونده، در شیوه مصاحبه نکات لازم را رعایت کرد. از روش کنترل اعضا استفاده شد بدین منظور در پایان پاسخ هر سؤال، جمع‌بندی صورت گرفت و به مصاحبه‌شونده ارائه شد که ضمن تائید شفاهی محتوا از سوی مصاحبه‌شونده، آنان بتوانند در مورد صحت و اطمینان‌پذیری شرح ارائه شده اظهار نظر نمایند. ثبت و ضبط مصاحبه‌ها به صورت صوتی و مکتوب صورت گرفت که با استفاده از نوار و کیفیت ضبط، پایایی پژوهش تقویت شد. همچنین در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها از بازبینی اعضا و توافق پیشین آن‌ها استفاده شد به طوری که مصاحبه‌ها در اختیار ۱ نفر از زنان که در حوزه پدیده چندهمسری تجربه داشتند، قرار گرفت.

هدف پژوهش

بررسی تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در استان سیستان و بلوچستان

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در پژوهش

شماره	سن	مدرک تحصیلی	شغل	مدت زمان زندگی متأهلی	تعداد فرزندان	چندمین همسر
شماره ۱	۵۲	سیکل	خانه‌دار	۲۸ سال	۲	۲
شماره ۲	۳۶	لیسانس	آزاد	۸ سال	ندارند	۱
شماره ۳	۳۹	سیکل	خانه‌دار	۲۱ سال	۲	۲
شماره ۴	۳۵	ابتدایی	خانه‌دار	۱۵ سال	۱	۲
شماره ۵	۲۵	دیپلم	خیاط	۷ سال	۱	۳
شماره ۶	۳۰	لیسانس	معلم	۱۰ سال	۱	۲
شماره ۷	۵۵	ابتدایی	خانه‌دار	۳۸ سال	۴	۲
شماره ۸	۳۲	دیپلم	خانه‌دار	۱۶ سال	۲	۲
شماره ۹	۵۳	دیپلم	خانه‌دار	۳۳ سال	۲	۱
شماره ۱۰	۳۸	لیسانس	ماما	۹ سال	۲	۳

تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری در قالب پنج تم "تغییر دیدگاه و باورها"، "فرصت‌یابی برای زنان"، "مشکلات زنان در چندهمسری"، "اثرات چندهمسری برای فرزندان"، "علل چندهمسری" بیان و تبیین شده‌اند.

جدول ۲. تجارب زنان از پدیده چندهمسری

تم	مضامین اصلی	مضامین فرعی
تغییر دیدگاه و باورها	فرهنگی	رایج بودن چندهمسری در مناطق دورافتاده، رایج بودن چندهمسری در فرهنگ‌های خاص، عدم تطابق دستور چندهمسری در دین اسلام با شرایط کنونی
	انتقادی	ناجوانمردانه بودن چندهمسری، خیانت پنداشتن چندهمسری، لزوم دادن حق و حقوق زن اول توسط شوهر، لزوم طلاق زن اول در صورت تصمیم به ازدواج مجدد، ضرورت قطع امید نکردن از نازایی

تم	مضامین اصلی	مضامین فرعی
	اشتغال جویی	ایجاد منبع درآمد و سرگرمی با ایجاد شغل، استقلال بیش تر زن اول، کاهش درگیری ذهنی با ایجاد شغل، سعی در پیشرفت در شغل
تبدیل تهدید به فرصت	رشد تعاملات اجتماعی و خوداتکایی	یافتن دوستان جدید توسط زن اول و حضور بیش تر در جامعه، نداشتن هدف پیش از چندهمسری شوهر، ایجاد خودباوری در زن اول، اتکای زن اول به خود
	شناخت، دوستی و همکاری	فکر کردن به تصمیمات گذشته، شناخت بیش تر همسر، پی بردن به اشتباه در انتخاب همسر، یادگیری عدم اطمینان کورکورانه، تقسیم شدن کارها میان زنان، ایجاد دوستی میان زنان، درد دل زنان باهم دقت در تصمیم گیری های بعدی در زندگی،
	تقسیم منابع مالی	وابستگی مالی زن اول به شوهر، ناراحتی زن اول از مطالبه همیشگی پول از شوهر، کمتر کردن حق زن و فرزندان از نظر مالی.
	توجه به کار و کسب در آمد	مجبور شدن به کار برای کسب درآمد، ایجاد شایعه های منفی در مورد زن اول وضع معیشتی بد با وجود کار زن اول، مجبور شدن به کار برای کسب درآمد،
مشکلات در چندهمسری	فرزندپروری	گرفتن حضانت فرزندان پس از طلاق، عدم رشد فرزندان در یک خانواده، انجام امور فرزندان به تنهایی، بد رفتاری فرزندان زن اول با زن دوم و فرزندانش، دشوار بودن مسئولیت فرزند به دلیل کم سن بودن فرزند،
	تزلزل پایگاه و جایگاه زن	نگاه های تحقیرآمیز و تمسخرآمیز به زن اول، عدم گذراندن وقت کافی با زن اول، تمسخر و غیبت گویی در مورد زنان اول، ترس از مادر پنداشتن زن دوم توسط فرزند، طعنه زدن همسر اول به همسر دوم، بد رفتاری همسر اول با همسر دوم به بعد، نداشتن زندگی مستقل در چندهمسری، دلسوزی کردن دیگران،

تم	مضامین اصلی	مضامین فرعی
	کاهش توجه مردان	خسته کننده بودن انجام امور به تنهایی، عدم احساس راحتی در ابراز نیازها، عدم حضور پدر در هنگام نیاز
	دغدغه مندی در نیازهای اولیه	مشکل مسکن، اجبار به ماندن در زندگی به دلیل نداشتن مسکن، اکراه همسر در پرداخت اجاره بها،
	مشکلات تحصیل فرزندان	عدم ادامه تحصیل فرزندان پسر به دلیل پذیرفتن مسئولیت- های پدر، عدم تمرکز فرزندان بر درس به دلیل ناراحتی از چندهمسری بودن پدر
اثرات چندهمسری بر فرزندان	ایجاد مشکلات روحی و روانی	ناراحتی فرزندان از تمسخر آنان توسط دوستانشان، انجام امور فرزندان به تنهایی، نداشتن احساس آرامش فرزندان پس از چندهمسری
	تغییر جایگاه فرزندان	بدبینی فرزندان به پدر پس از چندهمسری، آرامش بخشیدن به مادر توسط فرزند، پشتیبانی مادر توسط فرزند
	مسائل روانی	علاقه مردان به چندهمسری، نارضایتی مردان از زندگی زناشویی، نداشتن علاقه به زن اول، تنوع طلب بودن مردان، احساس نیاز مردان برای ازدواج با زنان جوان تر و زیباتر، احساس قدرت مردان از چندهمسری، تفکر اشتباه مرد در مورد به آرامش رسیدن پس از چندهمسری
	نیازها و مسائل جنسی	هوی و هوس مردان، برآورده نشدن نیازهای مرد، مشکلات جنسی میان زن و شوهر،
علل چندهمسری	فرزندآوری	داشتن فرزند بیش تر، داشتن فرزند
	نارضایتی از همسران	نافرمانی زن، وجود مشکلات و اختلافات زناشویی، ازدواج طبق سنت، عدم درک متقابل، ازدواج مجدد شوهر به دلیل نازایی زن اول،
	حاکم بودن فرهنگ و سنن قدیمی	بهانه قرارداد دین اسلام برای چندهمسری، اجباری بودن ازدواج اول، وجود فرهنگ غلط، اجبار زن اول به ازدواج توسط خانواده اش، علاقه نداشتن به همسر هنگام ازدواج به دلیل اجبار در ازدواج

تغییر دیدگاه و باورها

یکی از تم‌های پژوهش تغییر دیدگاه و باورها است که دارای دو مضمون اصلی فرهنگی و انتقادی است. مصاحبه‌شونده شماره ۶ این‌طور بیان داشت: "چندهمسری دیگر رایج نیست و فقط در مناطق دورافتاده یا در فرهنگ‌های خاصی اتفاق می‌افتند" و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۵ هم این‌طور بیان داشت "عدم تطابق دستور چندهمسری در دین اسلام با شرایط کنونی" یکی دیگر از مضامین اصلی تفکر و باور در زمینه انتقادی است که مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ این‌طور بیان داشت: "چندهمسری همان خیانت است که مردان به بهانه‌های مختلفی آن را انجام می‌دهند که باعث می‌شود خانواده از هم بپاشد زیرا زمانه این چیزها به پایان رسیده است و زنان دیگر چنین چیزی را نمی‌پذیرند" و همچنین مصاحبه‌شونده ۷ این‌طور بیان داشت "لزوم دادن حق و حقوق زن اول توسط شوهر".

تبدیل تهدید به فرصت

تبدیل تهدید به فرصت توسط زنان یکی دیگر از تم‌های پژوهش است. تبدیل تهدید به فرصت دارای زیرمضمون‌های اشتغال جویی، رشد تعاملات اجتماعی و خوداتکایی و شناخت، دوستی و همکاری است. در زمینه اشتغال جویی مصاحبه‌شونده شماره ۵ این‌طور بیان داشت: "من تا قبل از اینکه همسرم همسر دیگری بیاورد خانه‌دار بودم و هیچ هدفی نداشتم اما حالا شغل خودم را دارم و سعی می‌کنم در کارم پیشرفت کنم و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۳ این‌طور بیان داشت "ایجاد منبع درآمد و سرگرمی با ایجاد شغل"، یکی دیگر از مضامین اصلی فرصت‌سازی برای زنان در زمینه شناخت، دوستی و همکاری است که مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ این‌طور بیان داشت: "تنها فرصتی که می‌تواند داشته باشد این است که زنان از این به بعد در انتخاب‌ها و تصمیماتشان دقت بیشتری داشته باشند" و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۲ این‌طور بیان داشت "درد دل زنان باهم دقت در تصمیم‌گیری‌های بعدی در زندگی".

مشکلات در چندهمسری

یکی از تم‌های پژوهش مشکلات در چندهمسری است که دارای زیرمضمون‌های تقسیم منابع مالی، توجه به کار و کسب درآمد، فرزندپروری، تزلزل پایگاه و جایگاه زن است. مصاحبه‌شونده

شماره ۹ این طور بیان داشت: "شوهرم همیشه با زن جدیدش بیرون می‌رود و برای او کادو می‌خرد و برای من هیچ وقت وقت نداره و فقط گاهی برایم دارو می‌خرد و بعضی وقتا بهم پول میده همیشه احساس کمبود محبت دارم" و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۴ این طور بیان داشت "ایجاد شایعه- های منفی در مورد زن اول وضع معیشتی بد با وجود کار زن اول" یکی دیگر از مضامین اصلی مشکلات سایر همسرها است که مصاحبه‌شونده شماره ۸ این طور بیان داشت: "همسر اول همیشه به من طعنه می‌زند و با من بسیار بدرفتار می‌کند و همیشه من و فرزندانم را تحقیر می‌کند البته حق هم دارد" و همچنین مصاحبه شماره ۵ این طور بیان داشت "انجام امور فرزندان به تنهایی، خسته کننده بودن انجام امور به تنهایی".

اثرات پدیده چندهمسری بر فرزندان

اثرات پدیده چند همسری بر فرزندان دارای زیرمضمون‌های مشکلات تحصیلی فرزندان، مشکلات روحی و روانی، دغدغه مندی در نیازهای اولیه و تغییر جایگاه فرزندان است. مشکلات فرزندان در زمینه تحصیلی است که مصاحبه‌شونده شماره ۹ این طور بیان داشت: "همیشه کارهای خانه و نگهداری از من را پسر بزرگم انجام می‌دهد برای همین درسش را ادامه نداد" و همچنین مصاحبه شماره ۷ این طور بیان داشت "عدم تمرکز فرزندان بر درس به دلیل ناراحتی از چندهمسری" یکی از مضامین اصلی مشکلات فرزندان در زمینه روانی است که مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ این طور بیان داشت: "فرزندان هم با این مسئله زندگی‌شان تحت تأثیر قرار می‌گیرد و در یک خانواده کامل زندگی نمی‌کنند و محبت پدر و مادر را به طور واقعی و کامل حس نمی‌کنند. همچنین ممکن است روی روحیه‌شان تأثیر داشته باشد و اعتماد کامل به پدرشان را از دست بدهند و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۶ این طور بیان داشت "ناراحتی فرزندان از تمسخر آنان توسط دوستانشان".

علل پدیده چندهمسری

یکی از تم‌های پژوهش علل چندهمسری است که دارای زیرمضمون‌های مسائل روانی، نیازها و مسائل جنسی، فرزندآوری، حاکم بودن فرهنگ و سنن قدیمی و نارضایتی از همسران است. در زمینه مسائل روانی مصاحبه‌شونده شماره ۸ این طور بیان داشت: "مهم‌ترین دلیل تنوع طلبی است مانند شوهر من که به خاطر جوانی و زیبایییم با من ازدواج کرد" و همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۱ این طور بیان داشت "احساس قدرت مردان از چندهمسری"، یکی از مضامین اصلی علل چندهمسری

نارضایتی از همسران است که مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ این‌طور بیان داشت: "اختلاف فرهنگی و اختلاف میان زن و شوهر شاید مهم‌ترین دلیل است". در راستای فرزندآوری مصاحبه‌شونده شماره ۳ این‌طور بیان داشت: "داشتن فرزند بیش‌تر، داشتن فرزند پسر".

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف از پژوهش حاضر تجارب زیسته زنان از پدیده چندهمسری بود. یکی از یافته‌های پژوهش تغییر دیدگاه و باورها است که دارای کدهای محوری همچون فرهنگی و انتقادی می‌باشد. یافته‌های پژوهش علی‌نقیان و روستاخیز (۱۳۹۷) تأییدکننده یافته‌های پژوهش است. در تبیین این یافته‌ها این‌طور می‌توان بیان داشت که تفکر و باور در حوزه فرهنگی شرایطی است که مستقیماً به گسترش این مسئله نمی‌انجامد به عبارتی مستقیماً عامل اصلی چندهمسری نیست و به معنای دیدگاه‌های افراد متفاوت و در مناطق مختلف درباره این موضوع است که این پدیده در برخی از فرهنگ‌های خاص و در مناطق دورافتاده رایج و موردقبول است. در حوزه انتقادی به مواردی همچون قضاوت‌های سایر اشخاص نسبت به این پدیده اشاره شد و علاوه بر آن مواردی همچون حقوق و وظایف افراد درگیر با این پدیده نیز مؤثر در این عامل بود.

یکی از یافته‌های پژوهش تبدیل تهدید به فرصت توسط زنان است که دارای کدهای محوری همچون اشتغال جویی، رشد تعاملات اجتماعی و خوداتکایی و شناخت، دوستی و همکاری است. یافته‌های پژوهش داود، برگر-پولسکی، ابو-کاف و ساگی (۲۰۲۰) و دشتیان و همکاران (۱۴۰۰) یافته‌های پژوهش حاضر را تأیید نمی‌کند. در تبیین در این یافته این‌طور می‌توان بیان داشت که زنان با توجه به اینکه همسرشان زنی دیگر را اختیار کرده‌اند و این امر برای آن‌ها خوشایند نبوده است اما آن‌ها بر اینکه از این رویداد بتوانند سربلند و پیروز بیرون بیایند و نیازهای خانوادگی خود را برطرف سازند مسئله پیدا کردن شغل و کسب درآمد را پیگیری کردند و به دنبال کسب استقلال به خصوص در مسائل مالی بوده‌اند و همچنین با توجه به اینکه شوهر در زندگی زنان کمتر حضور پیدا می‌کند لذا زنان می‌بایست نیازهای خود را برطرف سازند و این موجب رشد اجتماعی و خوداتکایی زنان

می‌شود. از سویی در برخی از خانواده‌ها که شوهر چندین زن دارد تعامل بین زنان صورت گرفته و شکلی از دوستی و همکاری بین زنان یک مرد شکل گرفته است.

یکی از یافته‌های پژوهش مشکلات زنان در پدیده چندهمسری است که دارای کدهای محوری همچون تقسیم منابع مالی، توجه به کار و کسب درآمد، فرزندپروری، تزلزل پایگاه و جایگاه زن است. یافته‌های پژوهش شجاعی و هنرپروان (۱۳۹۹)، ال-کریناوی و کانات-مایمون^۱ (۲۰۱۷)، دیسا^۲ (۲۰۱۶)، فرهمند و رضوانی (۲۰۱۹) و گادبان و گولدنر^۳ (۲۰۲۰) تأییدکننده یافته‌های پژوهش است. در تبیین این یافته اینطور بیان کرد که چندهمسری مشکلاتی را برای زنان و فرزندان ایجاد کرده است بطوری که با توجه به درگیری زنان به این پدیده و درگیر شدن ذهن آنها، در حوزه رسیدگی به فرزندان نقص‌هایی ایجاد شده است و تربیت و آموزش فرزندان تحت الشعاع این موضوع قرار گرفته است لذا به تربیت و پرورش فرزندان آسیب‌هایی زده است. همچنین در حوزه تقسیم منابع مالی هم زنان و هم فرزندان نگرانی‌های خاص خود را دارند که در حوزه تقسیم منابع مالی پدر و خانواده چه اتفاقی خواهد افتاد و همیشه با آمدن زن دوم، زن اول نگران کم توجهی مالی شوهر است و این موضوع مشکلاتی را ایجاد کرده است. یکی دیگر مشکلات ایجاد شده تزلزل پایگاه اجتماعی زنان است. نگاه برخی از زنان اجتماع به زنانی که دچار پدیده چندهمسری شده اند، مطلوب نیست و این نگاه که شاید در قالب تمسخر و سرزنش صورت می‌گیرد، زنانی که تجربه این پدیده را دارند را دچار مسائل روحی و روانی خاصی کرده است.

یکی از یافته‌های پژوهش اثرات پدیده چندهمسری برای فرزندان است که دارای کدهای محوری همچون مشکلات تحصیلی فرزندان، مشکلات روحی و روانی، دغدغه مندی در نیازهای اولیه و تغییر جایگاه فرزندان است. یافته‌های پژوهش ریگی و همکاران (۱۳۹۲) تأییدکننده یافته‌های پژوهش است. در تبیین اثرات پدیده چندهمسری بر فرزندان می‌توان بیان داشت که چند همسری بر تحصیلی و بروز مشکلات روحی و روانی بر فرزندان اثراتی گذاشته است. فرزندان با توجه به اینکه مشاهده می‌کنند که پدر آنها چند زن را اختیار کرده است و نگران وضعیت آینده خود هستند و برای آنها درگیری ذهنی و فکری ایجاد کرده است، در حوزه تحصیل عقب ماندگی‌هایی برای

1. Al-Krenawi, A., & Kanat-Maymon, Y

2. Dissa, Y

3. Gadban, F., & Goldner, L

آن‌ها ایجاد می‌کند. از طرفی میزان رسیدگی پدر در هر خانواده کمتر می‌شود و وقت کمتری برای فرزندان هر زن می‌گذارد و هر زن مسائلی را در خانواده از مشکلات خود در کنار فرزندان منتقل می‌کنند که باعث بروز مسائل روحی و روانی در فرزندان شده است.

یکی از یافته‌های پژوهش علل پدیده چندهمسری است؛ که دارای کدهای محوری همچون مسائل روانی، نیازها و مسائل جنسی، فرزندآوری، حاکم بودن فرهنگ و سنن قدیمی و نارضایتی از همسران است. یافته‌های پژوهش اسماعیلی و همکاران (۱۳۹۸) تأییدکننده یافته‌های پژوهش است. در تبیین علل پدیده چندهمسری می‌توان گفت که از نظر زیاده‌خواهی در برخی از مردان در جستجو شریکان جدید هستند که آن‌ها کمک کنند تا به شکل بهتر و راحت‌تر زندگی کنند و گاهی مردان پس از ناباروری زن اول برای داشتن فرزند به سراغ همسر دوم می‌روند تا بتوانند فرزند از زن دوم داشته باشند. در برخی از خانواده همسران نسبت به همدیگر درک درستی ندارند و دچار اختلاف می‌شوند و زندگی را به سمتی خواهد برد که زن و مرد دچار طلاق عاطفی و عدم ارتباط در خانواده شوند و شوهران برای آن‌ها که از این مسائل روحی و روانی بتوانند خود را خارج کنند به دنبال راهکارهای بیرونی همچون گرفتن زن دوم هستند و با توجه به این ذهنیت زن دوم را اختیار می‌کنند. در راستای یافته‌های پژوهش می‌توان پیشنهاد داد که با توجه به اینکه همسران که پدیده چندهمسری را تجربه کرده‌اند، در راستای تربیت فرزندان مشکلاتی دارند، می‌بایست از طرف نهادهای مربوطه این خانواده‌ها شناسایی شوند و برای آن‌ها کلاس‌های توجیهی برگزار نمایند. با توجه به اینکه یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در حوزه تحصیل و مسائل روحی و روانی فرزندان خانواده‌های چندهمسر مشکلاتی دارند لذا پیشنهاد می‌شود که مدارس فرزندان این خانواده‌ها را شناسایی و برای این دانش‌آموزان و والدین آن‌ها کلاس‌های مشاوره‌ای برگزار نمایند.

از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به این موضوع اشاره نمود که با توجه به اینکه برخی از زنان نسبت به انتقال تجارب از چندهمسری حساسیت داشتند لذا در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه استفاده گردید، در نتیجه ممکن است برخی از افراد از ارائه پاسخ واقعی خودداری کرده و پاسخ غیر واقعی داده باشند.

منابع

اسماعیلی، قاسم؛ افشانی، سید علیرضا؛ فلاح، محمدحسین و وزیر، سعید (۱۳۹۸). عوامل پیشگویی کننده برانگیختگی روانی اجتماعی مردان به زندگی چندهمسری. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۲۸(۲)، ۲۳۳-۲۵۴.

https://fcp.uok.ac.ir/article_61448.html

دشتیان، سوده؛ زارع، شیوا و خرم‌دل، کاظم (۱۴۰۰). چندهمسری و پیامدهای روانی-اجتماعی آن برای زنان (یک مقاله‌ی مروری سیستماتیک مبتنی بر تبیین‌های زیست-روانی تکاملی). روانشناسی و روان‌پزشکی شناخت. ۸(۵)، ۳۹-۵۹.

<http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-1133-fa.html>

ریگی کوتاه، بهزاد؛ بختیار نصرآبادی، حسنعلی؛ سپهری، فریبا و نصرتی هشی، کمال (۱۳۹۲). بررسی تاثیر ساختار خانواده بر گرایش به رفتارهای پر خطر و ابعاد سازگاری (عاطفی، اجتماعی، آموزشی، کل). در دانش آموزان خانواده‌های تک‌همسری و چندهمسری. فصلنامه علمی-ترویجی اخلاق، ۳(۱۲)، ۲۳۳-۲۰۵.

http://akhlagh.morsalat.ir/article_21409.html

سلطانی رنایی، محمد (۱۳۹۸). بررسی شرایط و زمینه‌های جواز چندهمسری در قرآن کریم. پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، ۲۵(۱۱۹)، ۱۴۵-۱۶۴.

https://iss.razavi.ac.ir/article_375.html

شجاعی، زهرا و هنرپروران، نازنین (۱۳۹۹). پدیدارشناسی کیفیت زندگی زنان همسر اول در خانواده‌های چندهمسری. خانواده‌درمانی کاربردی، ۱(۴)، ۸۹-۱۰۴. https://www.aftj.ir/article_122558.html

شیخی، محمدتقی و محمدی، نعیم (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی روابط خانوادگی در خانواده‌های چند زن و تک همسر شهر زاهدان، پژوهش زنان، ۶(۴)، ۱۸۳-۲۰۷. https://jwdp.ut.ac.ir/article_27700.html

صادقی، رسول؛ قدسی، علی محمد و افشار کهن، جواد (۱۳۸۶). واکاوی مسئله ازدواج و اعتبارسنجی یک‌راه حل. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۵(۱)، ۸۳-۱۰۸.

https://jwdp.ut.ac.ir/article_19255.html

عرب، سعید؛ دانشمند، بدرالسادات؛ پودینه، زهرا؛ ثامتی، ناهید؛ میرگل، احمد و باباخانلو، اشرف (۱۳۹۴). بررسی میزان بهزیستی روان‌شناختی و سازگاری زناشویی و رضایت از زندگی در بین خانواده‌های چندهمسری و تک‌همسری. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱۸(۲)، ۸۰-۹۶.

https://fcp.uok.ac.ir/article_15737.html

علی‌نقیان، شیوا و روستاخیز، بهروز (۱۳۹۷). فهم پدیدارشناسی چندهمسری در میان بلوچ‌های ساکن شهرستان چابهار. پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۸(۱)، ۹۵-۱۱۷. https://ijar.ut.ac.ir/article_70510.html

- فرهمنده، مهناز و رضوانی، زهره (۱۳۹۸). ساختار و عملکرد خانوادگی در خانواده‌های تک‌همسری و چندهمسری. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۰(۳)، ۱۳۴-۱۵۴. https://jas.ui.ac.ir/article_24047.html.
- محبوبی‌منش، حسین (۱۳۸۳). تغییرات اجتماعی ازدواج. *مطالعات راهبردی زنان*، ۲۶(۲)، ۱۷۲-۲۰۲. <https://ensani.ir/fa/article/107396>
- Al-Krenawi, A. (2014). *Psychosocial impact of polygamy in the Middle East*. New York, NY: Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4614-9375-4>.
- Al-Krenawi, A., & Kanat-Maymon, Y. (2017). Psychological symptomatology, self-esteem and life satisfactions of women from polygamous and monogamous marriages in Syria. *International social work*, 60(1), 196-207. <https://doi.org/10.1177/002087281456247>.
- Chojnacka, H. (1980). Polygyny and the rate of population growth. *Population studies*, 34(1), 91-107. <https://doi.org/10.1080/00324728.1980.10412838>.
- Daoud, N., Berger-Polsky, A., Abu-Kaf, S., & Sagy, S. (2020). Sense of coherence among Bedouin women in polygamous marriages compared to women in monogamous marriages. *Women & Health*, 60(1), 43-59. <https://doi.org/10.1080/03630242.2019.1610826>.
- Dissa, Y. (2016). Polygamy in Mali: social and economic implications on families. *International Journal of African and Asian Studies*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2880034.
- Rahmanian, P., Munawar, K., Mukhtar, F., & Choudhry, F. R. (2021). Prevalence of mental health problems in women in polygamous versus monogamous marriages: a systematic review and meta-analysis. *Archives of women's mental health*, 24, 339-351. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00737-020-01070-8>.
- Gadban, F., & Goldner, L. (2020). "I Have No Hope": The Experience of Mothers in Polygamous Families as Manifested in Drawings and Narratives. *Frontiers in psychology*, 11, 608577. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.608577>.

